

ANNE TUTUMLARINA GÖRE OKULÖNCESİ DÖNEMDEKİ ÇOCUKLARIN AHLAKİ VE SOSYAL KURAL BİLGİLERİNİN İNCELENMESİ

Zarife SEÇER*
Hakan SARI**
Oya OLCAY

ÖZET

Bu araştırmanın amacı anne tutumlarına göre okulöncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemektir. Araştırmanın çalışma evrenini Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı özel ve resmi kurumların anaokulları ve anasınıflarına devam eden çocuklar ve anneleri oluşturmuştur. Anaokulu ve anasınıfına devam eden çocuklar arasından yansız atama yöntemi kullanılarak belirlenen toplam 302 çocuk ve annesi araştırma örneklemini olarak alınmıştır. Araştırmada annelerin tutumlarını belirlemek için "Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)" ve çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerini tespit etmek için ise Smetana (1981) tarafından geliştirilen resimler kullanılmıştır. Okulöncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgisi puan ortalamalarının anne tutumlarına göre değişip değişmediğini incelemek için elde edilen verilere "Mann Withney-U testi ve t testi" uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre annelerin demokratik tutumu çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili bilgi düzeylerini olumlu yönde etkilerken aşırı koruyucu ve ev kadınlığı rolünü reddetme tutumu ise olumsuz yönde etkilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Ahlak gelişimi, sosyal gelişim, anne tutumları, okulöncesi eğitim, çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgi düzeyleri.

ABSTRACT

The aim of this research is to examine whether there is an affect on their mother's attitudes on preschool children's moral and social knowledges. The sample of this study consists of children who are enrolled in private and state nursery schools, nursery classes and mothers of children educated in those schools which belong to Antalya Local Education Authority. In this research, to identify the mothers' attitudes, PARI- The Scale of Family Life and Child Growth was used. To determine children's moral and social knowledges, the pictures, which were developed by Smetana (1981) were used. To analyze the data, "Mann Whitney-U test and t" test were used to elucidate the changes on the scores of children's moral and social knowledges in terms of their mothers' attitudes. The findings indicate that moral and social knowledges of children were affected positively in accordance with mothers' attitudes. However, the children's knowledges were affected in negatively if their mothers' attitudes towards children are in depressive and in excessive protective style.

Keywords: Moral development, social development, mothers' attitudes., nursery/preschool education, moral and social knowledge level of children.

* Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Meslek Eğitim Fakültesi

** Yrd. Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi

GİRİŞ

Bandura'ya (1977'den aktaran Cüceloğlu, 1991: 426) göre öğrenme sosyal bir ortamda oluşmaktadır. Çocukların en önemli öğrenme yaşantıları başkalarının davranışlarını gözleyerek meydana gelmektedir. Çocuk kültürlenirken kişiler arası ilişkilerini değerlendirmek için toplumun ahlaki değerlerini, standartlarını ve tavırlarını ailesinden öğrenir. Bu öğrenme sürecinde, kendi kendini kontrol etme yeteneğini, iç denetimi geliştirir. İç denetimli birey, kendi istekleri ile toplumun istekleri arasında denge kurmayı başarır ise, daha sonra kendi istek ve tepkileri davranışlarını yönlendirir. Bu gelişim düzeyinde dış baskının olmadığı durumlarda da toplumun normlarına uygun davranışlar meydana gelir (Ülgen ve Fidan, 2003: 213-214). Diğer bir deyişle çocuğun ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili algısı üzerinde ilk ve en önemli etkiye aile sahiptir. Anne ve babalar çocuklarının bilgi aktarıcısı olarak kültürel değer ve kuralların devamını sağlarlar. Aile çocuğun ilk sosyal deneyimlerini edindiği yerdir. Ailenin çocuğa yönelik tutum ve davranışları ilk yaşantıların örülmesinde büyük önem taşımaktadır. Çocuk bir yandan sosyal bir varlık olduğunun bilincine varır, bir yandan da davranışlarını taklit edeceği bir modele gereksinime duyar. Okulöncesi dönemdeki çocuklar, anne babalarını örnek olarak alırlar, onlarla özdeşleşirler, tutum ve davranışlarını taklit ederek kendilerinde yerleştirmeye çalışırlar. Çocuklar anne ve babalarını model aldığı için anne babasının sahip olduğu kültürel değerleri ve kuralları öğrenirler. Böylece içinde buldukları kültür ile çatışmayan uygun davranışlar gösterirler (Aydın, 2003: 125; Aksoy, 2005: 338, Dönmezer, 1999: 27; David, 1992: 188).

Sosyal alan kuramına göre çocukların ahlaki standartları, bilişsel yeterlik ve sosyal etkileşimlere bağlı olarak gelişmektedir. Çocuğun insan ilişkilerini algılaması ve bu alandaki bilişsel gelişmesi onun ahlaksal düşüncesinin temelini oluşturmaktadır. Çocukların aileleri ile etkileşimi çocuğun ahlaki bilgisinin oluşmasında kullanılacak sosyal deneyimlerinin bir yönüdür. Ahlaksallık karşılıklı sosyal etkileşimden oluşmasına rağmen, ailelerin çocukları ile etkileşiminin hem duygusal hem de bilişsel elementleri çocukların ahlaki gelişimlerine katkı sağlayabilmektedir (Smetana, 1999: 311; Dunn ve Munn, 1985: 480, Aydın, 2000: 61, Cüceloğlu, 1991: 353). Smetana'na (1999: 311) ailelerin çocuklarının ahlaki ve sosyal gelişimlerine onların davranışları ile ilgili daha fazla düşüncelerini sağlayarak katkıda bulduklarını ileri sürmektedir.

Anne babalar çocuklarının ahlaki ve sosyal gelişimlerini tutumları vasıtasıyla etkilemektedirler. Anne baba tutumları çocuk eğitiminin temel ögesidir. Anne babalar çocuklarına doğru ve yanlışları tutumları aracılığıyla öğretmektedirler. Anne baba tutumları, gerek bir değer öğretimiyle ilgili özel tutum gerekse her konuda çocuğa modellik eden genel tutum olsun çocuğun model alması, taklit ve özdeşleşme yoluyla çocuk tarafından benimsenir ve alışkanlık haline gelerek kişiliğinin ayrılmaz parçasını oluşturabilir (Dönmezer, 1999: 53; Çiftçi, 1991: 19-21).

Yavuzer'e (1993: 135) göre her anne baba bilerek ya da bilmeyerek çocuklarına karşı farklı tutumlar sergilemektedirler. Bazı çocuklar çok sevilmekte, bazılarında baskı yapılmakta, bazıları istenmeyen çocuk olmakta ve

Anne Tutumlarına Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi

bazılarına daha çok hoşgörü gösterilmektedir. Tüm bu tutum çeşitleri çocuğun hem ahlaki hem de sosyal gelişimini olumlu ya da olumsuz tarzlarda etkilemektedir. Yapılan çalışmalarda (Johnson ve McGillicuddy-Delisi, 1983: 218) anne baba tutum ve davranışlarının okulöncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgisi düzeyini etkilediği görülmektedir.

Çocuğa sosyal ve ahlaki kuralları ilk öğreten kişi annedir. Anne aracılığı ile çocuk dünyayı kavramaya çalışmaktadır. Anne kural bilgisi açısından çocuğun yol göstericisi ve ona ışık tutandır. Bunu da karşılık beklemeden doğal sevgiyle yapmaktadır. Annenin çocuğun üzerinde olan büyük etkisi de buradan kaynaklanmaktadır. Annenin çocuğuna olan tutumu çocuğun tüm yaşamını etkilemektedir. Çocuğun annesiyle kuracağı ilişki onun ömrü boyunca kuracağı insan ilişkilerinin temelini oluşturmaktadır (Çiftçi, 1991: 19-21).

Yapılan araştırmalar (Çiftçi, 1991: 19-21) bir çocuğun aile içinde geçen 0-6 yaş arasında aldığı eğitiminin ondan sonraki eğitimine temel teşkil ettiğini ortaya koymuştur. George Herbert’inde belirttiği gibi “İyi bir anne yüz öğretmene bedeldir”.

Konu ile ilgili olarak yukarıdaki açıklamalar dikkate alındığında çocuk anne babaya yalnızca fiziksel ihtiyaçlarının giderilmesi için değil ruhsal ihtiyaçlarının giderilmesi için de muhtaçtır. Çocuk sağlıklı aile ortamının sağladığı olanaklar sayesinde davranışlarını, sosyal ilişkilerini ve topluma uyumunu düzenler. Geleceğimizin teminatı olan çocuklarımızın iyi yetişmesi, anne ve babaların tutumlarına bağlıdır ve onların eseridir. Bu nedenle anne babaların çocuklarına karşı gösterdikleri tutum ve davranışlar, çocuğun yetiştiği ortam çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesi açısından önemlidir. Dolayısıyla bu çalışmada annelerin tutumlarına göre okulöncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili bilgisinin farklılaşp farklılaşmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı anne tutumlarına göre çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerinin farklılaşp farklılaşmadığını ortaya çıkarmak ve bu konuda araştırma yapacak araştırmacılara temel veri sağlamaktır. Bu amaçlar ışığında aşağıda belirtilen alt amaçlara cevap aranacaktır.

Alt Amaçlar

1. Annelerin aşırı koruyucu olup olmamalarına göre okulöncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili bilgileri farklılaşmakta mıdır?
2. Annelerin demokratik tutum ve eşitlik tanıyıp tanınamalarına göre okulöncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili bilgileri farklılaşmakta mıdır?
3. Annelerin ev kadınlığı rolünü reddedip etmemelerine göre okulöncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili bilgileri farklılaşmakta mıdır?
4. Annelerin evlilik çatışması-geçimsizlik yaşayıp yaşamamalarına göre okulöncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili bilgileri farklılaşmakta mıdır?

5. Annelerin sıkı disiplin uygulayıp uygulamamalarına göre okulöncesi dönemdeki çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili bilgileri farklılaşmakta mıdır?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Farklı anne tutumlarının çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerine etkisinin incelendiği bu çalışmada var olan durumu var olduğu şekliyle betimlemeye çalışan “Genel Tarama Modeli” kullanılmıştır. Çünkü tarama modelleri geçmişte ya da günümüzde var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 1999: 77).

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın çalışma evrenini Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı Şehit Teğmen Ayfer Gök Anaokulu, Cahit Ünver İlköğretim Okulu Anasınıfı, Sefa İlköğretim Okulu Anasınıfı, Mine Abla Kreşi, Akev Koleji Anasınıfı, Kültür İlköğretim Okulu Anasınıfı’na devam eden çocuklar ve anneleri oluşturmuştur. Araştırmanın örnekleme tesadüfi eleman örnekleme yöntemi kullanılarak tespit edilmiştir. Ayrıca çeşitli nedenlerden dolayı (ölüm, boşanma, terk vb.) annesi olmayan çocuklar araştırma örnekleme dahil edilmemiştir. Buna göre Şehit Teğmen Ayfer Gök Anaokulu’na devam eden 162 çocuk ve annesi, Cahit Ünver İlköğretim Okulu Anasınıfına devam eden 40 çocuk ve annesi, Sefa İlköğretim Okulu Anasınıfı’na devam eden 40 çocuk ve annesi, Mine Abla Kreşi’ne devam eden 20 çocuk ve annesi, Akev Koleji Anasınıfı’na devam eden 20 çocuk ve annesi, Kültür İlköğretim Okulu Anasınıfı’na devam eden 20 çocuk ve annesi olmak üzere toplam 302 çocuk ve annesi örneklem olarak alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplamak için iki ölçek kullanılmıştır.

1. Ahlaki ve sosyal kural bilgisi ölçeği: Araştırmaya katılan çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili bilgilerini tespit etmek için kullanılan resimler Smetana (1981: 1333-1336) tarafından geliştirilmiştir.

Araştırmada çocukların ahlaki kurallarla ilgili bilgisini tespit etmek için ahlaki kuralların ihlal edilmesini yansıtan 5 resim, sosyal kurallarla ilgili bilgisini ölçmek için sosyal kuralların çiğnenmesini gösteren 5 resim olmak üzere toplam 10 resim kullanılmıştır.

Ahlaki kurallar ile ilgili resimler;

Resim 1. Bir çocuk diğerine vuruyor.

Resim 2. Bir çocuk oyuncak ayısını paylaşmak istemiyor.

Resim 3. Bir çocuk diğer çocuğu itiyor.

Resim 4. Bir çocuk diğerine su atıyor.

Resim 5. Bir çocuk diğer çocuğun elmasını zorla alıyor.

Sosyal kurallarla ilgili resimler;

Resim 1. Bir çocuk oyuna katılmıyor.

Anne Tutumlarına Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi

Resim 2. Bir çocuk hikaye saatinde istenilen yere oturmuyor.

Resim 3. Bir çocuk elmayı yedikten sonra kabuklarını çöpe değil yere atıyor.

Resim 4. Bir çocuk doğru yere oyuncacığını koymuyor.

Resim 5. Bir çocuk paltosunu askıya asmıyor ve yere atıyor.

Bu ölçeğin geçerlik çalışmasında kapsam geçerliliğine ve görünüş geçerliliğine bakılmıştır. Kapsam geçerliliğinde, ölçekte yer alan resimler ve resimlerle ilgili sorulan soruların sayısı ve nitelikçe yeterli olup olmadığı ve görünüş geçerliliğinde de çizimlerin verilmek istenen olayı yansıtmayı yansıtmadığı uzman görüşleri alınarak değerlendirilmiştir. Ölçek öncelikle Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Rehberlik ve Psikolojik Danışma ve Özel Eğitim alanında doktorasını tamamlamış olan üç uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanlar tarafından on resim, anlatılan olayı yansıtmayı yansıtmama, sayıca yeterli olup olmama, ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili olup olmama açısından her resimden sonra sorulan beş soruda nitelik açısından değerlendirilmiştir. Ölçeğin uzmanlar tarafından değerlendirilmesi aşamasında araştırmacılar tarafından hazırlanan uygun buluyorum ve uygun bulmuyorum şeklinde iki cevap seçeneği olan sorulardan oluşan uzman değerlendirme formundan yararlanılmıştır. Uzman görüşleri sonrası sosyal kurallarla ilgili olan “bir çocuk yemekten önce dua etmiyor” olayını yansıtan resim Türk kültüründe genelde yemekten sonra dua edilmesi neden gösterilerek çıkarılması istenmiştir. Bu resmin yerine “bir çocuk elmayı yedikten sonra kabuklarını yere atıyor” olayını yansıtan bir resim yapılarak yeniden uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanların değerlendirmeleri arasında tutarlılık olduğu görülmüştür. Uzman değerlendirmeleri arasındaki tutarlılık ölçeğin geçerliliği olarak kabul edilmiştir.

Uzman görüşü alındıktan sonra ölçek 10 çocuğa 10 gün arayla uygulanmış ve iki uygulamadan elde edilen puanlar arasındaki korelasyona bakılmıştır. Ölçeğin 10 gün arayla uygulanmasının sebebi ise deneklere ait nedenlerden dolayı (hastalık, okula devam etmeme vs.) denek kaybı endişesi ve bu dönemdeki çocukların bilişsel özelliklerinden dolayı ölçeğe verdikleri ilk cevapları hatırlayamayacakları düşüncesidir. Ölçeğin aralıklı iki uygulamasından elde edilen puanlar arasında $r = .78$ 'lik bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu korelasyon ölçeğin güvenilirlik katsayısı olarak belirlenmiştir.

Elde edilen bu sonuçlar ölçeğin geçerliliği ve güvenilirliği için bir kanıt olarak değerlendirilmiştir.

Ahlaki ve sosyal kural bilgisi ölçeğinin puanlanması: Çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili ciddiyet algısı alt boyutunu ölçmek için her deneye önünde kendine gösterilen resimlerdeki olaylar hakkındaki kararını bildirebileceği üç farklı yüz ifadesi kullanılmıştır. Her resimden sonra çocuğun önüne yüz ifadelerini içeren kartlar sıralanmış ve “Resimde gösterilen olaya tepkin nasıl olurdu yüz ifadelerinden birini seçer misin?” diye sorulmuştur. Puanlamada da bu yüz ifadelerinden yararlanılmıştır.

1. yüz ifadesi; mutlu yüz ifadesi (onaylayan)= 1 puan.
2. yüz ifadesi; biraz kızgın (onaylamayan)= 2 puan.
3. yüz ifadesi; çok kızgın (hiç onaylamayan. Bu çok kötü bir şey)= 3 puandır.

Çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili otorite ve kural yokluğu ve genelleme alt boyutlarına ait cevaplarını değerlendirmek amacıyla 2. bir ölçme yapılmıştır. Bu amaçla ölçekteki resimler tekrar gösterilmiştir. Örneğin, otorite yokluğu ve kural yokluğunda, farklı ortamlarda olayın uygulanabilirliği ile çocuğun tutumunu ölçmek için bu davranışı yaparken öğretmen görmese ve kural olmasa resimdeki davranışın doğru olup olmadığı ve okul dışındaki yerlerde (ev, park, komşu evi vs.) yapılıp yapılmayacağı sorulmuştur. Doğru veya yapılabilir cevabı “0” puan yanlış ya da yapılamaz cevabı “1” puan ile puanlanmıştır.

Ahlaki ve sosyal kuralların çiğnenmesi durumunda çocuğun ceza ile ilgili tutumunu ölçmek için resimdeki davranışı yapan çocuğa yaptığı yanlıştan dolayı öğretmenin ceza verip vermemesi gerektiği sorulmuştur. Ceza verilmesin cevabı “0” puan, ceza verilsin ama az verilsin cevabı 1 puan, çok ceza verilsin cevabı 2 puan ile puanlanmıştır.

2. PARI (Aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeği): Araştırmada annelerin çocuklarına karşı tutumlarını belirlemek için de PARI (Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği) kullanılmıştır. PARI Schaefer ve Bell (1958) tarafından geliştirilmiştir. Test Güney LeCompte, Ayhan LeCompte ve Serap Özer tarafından 1978 yılında Türkçe’ye uyarlanmıştır. Türkiye koşullarına uygun olarak yeniden düzenlenen testte 60 madde ve 5 alt ölçek bulunmaktadır. Bu alt ölçekler aşırı koruyucu annelik, demokratik tutum ve eşitlik tanıma, ev kadınlığı rolünü reddetme, evlilik çatışması-geçimsizlik ve sıkı disiplindir. Ölçekte 2, 29 ve 44. maddeler tersine kodlanmaktadır. Demokratik tutum ve eşitlik tanıma boyutu dışındaki faktörlerde puan artışı olumsuz anne tutumlarına işaret etmektedir. Ölçekten toplam puan elde edilememekte ancak faktör puanları değerlendirilmektedir.

Verilerin Toplanması

Araştırmaya katılan okulöncesi eğitim kurumuna yeni kayıt yaptırmış ve sosyal gelişim alanı ile ilgili belirli amaçlar ışığında eğitim verilmemiş çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerini değerlendirmek için Smetana (1981: 1333-1336) tarafından geliştirilen resimler kullanılmıştır. Ölçeğin uygulaması için her çocukla okulöncesi eğitim kurumuna ait sessiz bir odada bireysel olarak 10-15 dakika görüşülmüştür. Smetana’nın (1981: 1333-1336) araştırma modeline uygun olarak resimlerde anlatılan olayla ilgili çocukların ciddiyet derecesini belirlemek için üç yüz ifadesi kullanılmıştır. Üç yüz ifadesi abartılı bir şekilde tanımlanmıştır. Birinci yüz ifadesi resimlerde geçen olayı kabul eden gülen yüz, ikinci yüz ifadesi resimlerdeki olayı biraz yanlış bulan biraz kızan bir yüz ifadesi, üçüncü yüz ifadesi ise resimlerdeki olayı çok yanlış bulan ve çok kızan bir yüz ifadesidir. Yüz ifadeleri ile ilgili çocuklara önce bilgi verilmiş sonra önceden 10.8x11 cm kartlar üzerine çizilmiş ve renklendirilmiş resimler belli bir sıra takip edilmeksizin gösterilmiştir. Her resimden sonra çocuklara beş soru sorulmuştur. Sorulan sorular çocuğun ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili bilgilerini değerlendirmeye yöneliktir.

Anne Tutumlarına Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi

Sorular;

Soru 1- Sence bu olay doğru mu yanlış mı? Eğer yanlışsa ne kadar yanlıştır?

Soru 2- Resimdeki çocuğun yaptığını öğretmeni görmese çocuğun bu davranışı doğru mu olur yanlış mı olur?

Soru 3- Resimdeki olayla ilgili daha önceden koyulmuş bir kural olmasa çocuğun bu davranışı doğru mu olur yanlış mı olur?

Soru 4- Resimdeki bu çocuk başka okulda ya da evde böyle davransa sence doğru mu olur yanlış mı olur?

Soru 5- Öğretmeni bu çocuğa davranışından dolayı ceza versin mi? Eğer evetse ne kadar ceza versin? Az mı yoksa çok mu?

Yukarıda da görülebileceği gibi,

Soru 1; çocukların ahlaki ve sosyal kurallar ile ilgili ciddiye algısını,

Soru 2; çocukların ahlaki ve sosyal kurallar ile ilgili otorite yokluğu algısını,

Soru 3; çocukların ahlaki ve sosyal kurallar ile ilgili kural yokluğu algısını,

Soru 4; çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili genelleme algısını,

Soru 5; ahlaki ve sosyal kuralların ihlali durumunda çocukların ceza tutumunu ölçmektedir.

Ahlaki ve sosyal kural bilgisi test edilen çocukların annelerine de “Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)” uygulanmıştır. Bunun için araştırma kapsamına alınan anneler çocuklarının devam ettiği okula davet edilmiştir. Ölçeğin uygulaması okulların toplantı salonlarında gerçekleştirilmiştir. Ölçek annelere gruplar halinde sunulmuştur. Araştırmacı ölçeğin nasıl cevaplandırılması gerektiği ile ilgili gerekli açıklamaları yaparak araştırmaya katılan bütün annelerin ölçeğe yanıt vermelerini sağlamıştır.

Verilerin Analizi

Ahlaki ve sosyal kural bilgisi test edilen çocukların annelerine uygulanan PARI ölçeği beş alt boyutta ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Annelerin PARI ölçeğinden elde ettiği puanların ortalama ve standart sapmaları hesaplanmıştır. Elde edilen puanlar Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Annelerin PARI Alt Ölçekleri Puanlarına Ait n, \bar{x} , ss Değerleri

Anne Tutumları	n	\bar{X}	ss
Aşırı Koruyucu Annelik	302	40.56	7.90
Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma	302	25.95	4.72
Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme	302	29.04	7.68
Evlilik Çatışması-Geçimsizlik	302	14.43	5.23
Sıkı Disiplin	302	32.51	7.03

Her alt boyutun puan ortalamalarından bir standart sapma büyük ve bir standart sapma küçük puan ortalaması arası puana sahip olan anneler değerlendirme dışı bırakılmıştır. Örneğin aşırı koruyucu annelik boyutundan 48.46 puan ortalamasının üstünde puan ortalamasına sahip anneler aşırı koruyucu anne, 32.66 altı puan ortalamasına sahip anneler aşırı koruyucu olmayan anneler olarak alınmış iki puan arasında puan ortalamasına sahip anneler değerlendirme dışı bırakılmıştır.. Elde edilen veriler “Mann Withney-U testi ve t testi” kullanılarak analiz edilmiş ve anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt amaçlarına göre elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir.

Çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili alt boyutlara ait puanlarının annelerinin tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla verilere t testi uygulanmış ve bulgular Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4, Tablo 5 ve Tablo 6’da verilmiştir.

Anne Tutumlarına Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi

Tablo 2. Annelerin Aşırı Koruyucu Olup Olmamlarına Göre Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Alt Boyutları n, \bar{X} , ss ve t Değerleri

Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Alt Boyutları	Aşırı Koruyucu Olup Olmama	n	\bar{X}	ss	t	P
Ahlak Ciddiyet	Olmayanlar	48	12.00	2.84	0.40	p>0.68
	Olanlar	42	12.21	2.06		
Ahlak Otorite Yokluğu	Olmayanlar	48	4.97	0.14	1.43	p>0.15
	Olanlar	42	4.80	0.80		
Ahlak Kural Yokluğu	Olmayanlar	48	4.89	0.42	0.17	p>0.86
	Olanlar	42	4.88	0.39		
Ahlak Genelleme	Olmayanlar	48	4.91	0.45	0.81	p>0.42
	Olanlar	42	4.97	0.15		
Ahlak Ceza	Olmayanlar	48	8.70	1.66	0.01	p>0.98
	Olanlar	42	8.71	1.85		
Sosyal Ciddiyet	Olmayanlar	48	11.16	268	2.14*	p<0.03
	Olanlar	42	9.97	2.56		
Sosyal Otorite Yokluğu	Olmayanlar	48	4.85	0.54	2.09*	p<0.03
	Olanlar	42	4.47	1.10		
Sosyal Kural Yokluğu	Olmayanlar	48	4.75	0.72	1.16	p>0.24
	Olanlar	42	4.54	0.91		
Sosyal Genelleme	Olmayanlar	48	4.85	0.61	1.30	p>0.19
	Olanlar	42	4.64	0.90		
Sosyal Ceza	Olmayanlar	48	7.85	2.04	1.34	p>0.18
	Olanlar	42	7.21	2.48		

*Anlamlı farklılık

Tablo 2'nin değerleri incelendiğinde, aşırı koruyucu ve aşırı koruyucu olmayan annelerin çocuklarının ahlaki kural bilgisi alt boyutlarına ait puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmazken, sosyal kural bilgisi ciddiyet ve otorite yokluğu alt boyutu puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Aşırı koruyucu annelerin çocuklarının sosyal kural bilgisi ciddiyet ve otorite yokluğu alt boyutu puan ortalamalarının aşırı koruyucu olmayan annelerin çocuklarına göre daha düşük olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle aşırı koruyucu tutumla yetişen çocuklarının sosyal kuralları (çocuğun kurallı oyuna katılmaması, hikaye saatinde yerine oturmaması, elmayı yedikten sonra kabuklarını yere atması, oyuncakları yanlış yerlere koyması, paltosunu yere atması) önemsemedikleri ve sosyal kurallara ortamda otorite olarak algılanan kişi (öğretmen) varsa uydukları söylenebilir.

Tablo 3. Annelerin Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıyıp Tanımamalarına Göre Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Alt Boyutları n, \bar{X} , ss ve t Değerleri

Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Alt Boyutları	Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıyıp Tanımama	n	\bar{X}	ss	t	P
Ahlak Ciddiyet	Demokratik olanlar	45	11.33	2.13	2.38*	p<0.01
	Demokratik olmayanlar	30	12.53	2.12		
Ahlak Otorite Yokluğu	Demokratik olanlar	45	5.00	0.00	1.67	p>0.09
	Demokratik olmayanlar	30	4.90	0.40		
Ahlak Kural Yokluğu	Demokratik olanlar	45	5.00	0.00	1.67	p>0.09
	Demokratik olmayanlar	30	4.90	0.40		
Ahlak Genelleme	Demokratik olanlar	45	4.93	0.00	1.22	p>0.22
	Demokratik olmayanlar	30	5.00	0.00		
Ahlak Ceza	Demokratik olanlar	45	8.35	1.11	0.95	p>0.34
	Demokratik olmayanlar	30	8.73	2.27		
Sosyal Ciddiyet	Demokratik olanlar	45	10.66	1.93	0.78	p>0.43
	Demokratik olmayanlar	30	11.06	2.46		
Sosyal Otorite Yokluğu	Demokratik olanlar	45	5.00	0.00	2.42*	p<0.01
	Demokratik olmayanlar	30	4.73	0.73		
Sosyal Kural Yokluğu	Demokratik olanlar	45	5.00	0.00	2.96*	P<0.01
	Demokratik olmayanlar	30	4.66	0.75		
Sosyal Genelleme	Demokratik olanlar	45	5.00	0.00	2.02*	p<0.04
	Demokratik olmayanlar	30	4.80	0.66		
Sosyal Ceza	Demokratik olanlar	45	7.88	0.95	0.22	p>0.81
	Demokratik olmayanlar	30	7.96	1.95		

*Anlamlı farklılık

Tablo 3'ün değerleri incelendiğinde demokratik olan ve demokratik olmayan annelerin çocuklarının ahlaki kural bilgisi ciddiye alt boyutu ve sosyal kural bilgisi otorite yokluğu, kural yokluğu ve genelleme alt boyutu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Demokratik annelerin çocuklarının ahlaki kural bilgisi ciddiye alt boyutu puan ortalamaları, demokratik olmayan annelerin çocuklarına göre yükselirken sosyal kural bilgisi otorite yokluğu, kural yokluğu ve genelleme alt boyutu puan ortalamalarının düştüğü görülmektedir. Yani demokratik tutum sergileyen annelerin çocuklarının ahlaki kuralları (dövme, oyuncasını paylaşmama, itme, su atma, zorla başkalarının malını alma) demokratik olmayan annelerin çocuklarına göre daha fazla önemsedikleri ve bu davranışları çok yanlış olarak değerlendirdikleri söylenebilir. Bunun yanında demokratik tutum gösteren annelerin çocukları sosyal kuralları (çocuğun kurallı oyuna katılmaması, hikaye saatinde yerine oturmaması, elmayı yedikten sonra kabuklarını yere atması, oyuncakları yanlış yere koyması, paltosunu yere atması) daha fazla otoriteye

Anne Tutumlarına Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi

(öğretmen) ve koyulan kurala bağlı olarak değişebileceğini ve daha az genellenebileceğini kabul ettikleri ileri sürülebilir.

Tablo 4 Annelerin Ev Kadınlığı Rolünü Reddedip Etmemelerine Göre Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Alt Boyutları n, \bar{X} , ss ve t Değerleri

Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Alt Boyutları	Ev Kadınlığı Rolünü Reddedip Etmeme	n	\bar{X}	ss	t	P
Ahlak Ciddiyet	Etmeyenler	42	12.61	2.12	1.74	p>0.08
	Edenler	37	11.78	2.10		
Ahlak Otorite Yokluğu	Etmeyenler	42	4.83	0.79	0.83	p>0.40
	Edenler	37	4.94	0.22		
Ahlak Kural Yokluğu	Etmeyenler	42	4.90	0.43	1.00	p>0.31
	Edenler	37	4.78	0.62		
Ahlak Genelleme	Etmeyenler	42	4.92	0.46	0.93	p>0.35
	Edenler	37	5.00	0.00		
Ahlak Ceza	Etmeyenler	42	9.11	1.27	2.28*	p<0.02
	Edenler	37	8.10	2.52		
Sosyal Ciddiyet	Etmeyenler	42	11.73	2.35	1.29	p>0.20
	Edenler	37	11.00	2.72		
Sosyal Otorite Yokluğu	Etmeyenler	42	4.64	1.00	0.87	p>0.38
	Edenler	37	4.81	0.61		
Sosyal Kural Yokluğu	Etmeyenler	42	4.66	0.81	0.70	p>0.48
	Edenler	37	4.78	0.62		
Sosyal Genelleme	Etmeyenler	42	4.76	0.72	0.32	p>0.75
	Edenler	37	4.81	0.61		
Sosyal Ceza	Etmeyenler	42	8.38	2.04	1.93	p>0.057
	Edenler	37	7.40	2.44		

*Anlamlı farklılık

Tablo 4'ün değerleri incelendiğinde ev kadınlığı rolünü reddeden ve reddetmeyen annelerin çocuklarının ahlaki kural bilgisi ceza alt boyutu puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Ev kadınlığı rolünü reddetmeyen annelerin çocuklarının ahlaki kural bilgisi ceza alt boyutu puan ortalamalarının ev kadınlığı rolünü reddeden annelerin çocuklarının puanlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Diğer bir anlatımla ev kadınlığı rolünü reddetmeyen annelerin çocukları ahlaki kuralları (dövme, oyuncasını paylaşmama, itme, su atma, zorla başkalarının malını zorla alma) çiğneyen çocuklara yaptığı davranışın karşılığı olarak daha fazla ceza verilmesi gerektiğini kabul ettikleri görülmektedir.

Tablo 5. Evlilik Çatışması-Geçimsizliğe Göre Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Alt Boyutları n, x, ss ve Mann Whitney-U Testi (Z Değerleri) Sonuçları

Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Alt Boyutları	Evlilik Çatışması-Geçimsiz Olup Olmama	n	\bar{X}	ss	Z Değeri	P
Ahlak Ciddiyet	Geçimli	26	11.80	2.72	0.48	p>0.62
	Geçimsiz	23	12.39	2.14		
Ahlak Otorite Yokluğu	Geçimli	26	4.80	0.69	0.49	p>0.62
	Geçimsiz	23	4.86	0.34		
Ahlak Kural Yokluğu	Geçimli	26	4.76	0.81	0.53	p>0.59
	Geçimsiz	23	4.91	0.41		
Ahlak Genelleme	Geçimli	26	4.84	0.61	0.50	p>0.61
	Geçimsiz	23	4.95	0.20		
Ahlak Ceza	Geçimli	26	8.42	2.46	0.47	p>0.63
	Geçimsiz	23	8.60	2.33		
Sosyal Ciddiyet	Geçimli	26	11.03	2.55	0.83	p>0.40
	Geçimsiz	23	11.73	2.37		
Sosyal Otorite Yokluğu	Geçimli	26	4.69	0.78	1.25	p>0.20
	Geçimsiz	23	4.91	0.41		
Sosyal Kural Yokluğu	Geçimli	26	4.57	0.94	1.58	p>0.11
	Geçimsiz	23	4.91	0.41		
Sosyal Genelleme	Geçimli	26	4.61	0.89	1.56	p>0.11
	Geçimsiz	23	4.91	0.41		
Sosyal Ceza	Geçimli	26	7.19	2.51	1.75	p>0.07
	Geçimsiz	23	8.17	2.47		

Tablo 5'in değerleri incelendiğinde evlilik çatışması-geçimsizlik yaşayan ve evlilik çatışması-geçimsizlik yaşamayan annelerin çocuklarının ahlaki ve sosyal kural kural bilgisi alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir.

Tablo 6'nın değerleri incelendiğinde sıkı disiplin uygulayan ve uygulamayan annelerin çocuklarının ahlaki ve sosyal kural bilgisi alt boyutları puanları arasında 0.05 düzeyinde anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Anne Tutumlarına Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi

Tablo 6. Sıkı Disipline Göre Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Alt Boyutları n, \bar{X} , ss ve t Değerleri

Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Alt Boyutları	Sıkı Disiplin Uygulayanlar ve Uygulamayanlar	n	\bar{X}	ss	t	P
Ahlak Ciddiyet	Uygulamayanlar	50	12.00	2.78	0.33	p>0.73
	Uygulayanlar	31	11.80	2.00		
Ahlak Otorite Yokluğu	Uygulamayanlar	50	4.94	0.23	0.93	p>0.35
	Uygulayanlar	31	4.87	0.42		
Ahlak Kural Yokluğu	Uygulamayanlar	50	4.84	0.58	0.83	p>0.40
	Uygulayanlar	31	4.70	0.82		
Ahlak Genelleme	Uygulamayanlar	50	4.92	0.44	0.43	p>0.66
	Uygulayanlar	31	4.87	0.56		
Ahlak Ceza	Uygulamayanlar	50	9.00	1.49	0.47	p>0.64
	Uygulayanlar	31	8.83	1.50		
Sosyal Ciddiyet	Uygulamayanlar	50	11.30	2.69	1.24	p>0.21
	Uygulayanlar	31	10.51	2.87		
Sosyal Otorite Yokluğu	Uygulamayanlar	50	4.84	0.58	0.01	p>0.99
	Uygulayanlar	31	4.83	0.52		
Sosyal Kural Yokluğu	Uygulamayanlar	50	4.70	0.76	0.66	p>0.51
	Uygulayanlar	31	4.80	0.60		
Sosyal Genelleme	Uygulamayanlar	50	4.84	0.65	0.24	p>0.81
	Uygulayanlar	31	4.80	0.54		
Sosyal Ceza	Uygulamayanlar	50	8.04	2.04	1.83	p>0.07
	Uygulayanlar	31	7.12	2.36		

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular tartışılmıştır.

Aşırı koruyucu annelik ve çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgisi: Bu araştırmadan elde edilen sonuçlar incelendiğinde aşırı koruyucu annelerin çocuklarının aşırı koruyucu olmayan annelerin çocuklarına göre sosyal kuralları daha az ciddiye aldıkları bu kurallarla ilgili otoriteye bağımlı oldukları görülmektedir. Araştırmanın bu sonucu Özeri'nin (1994) yaptığı araştırma sonucu ile örtüşmektedir. Özeri (1994) okulöncesi dönemdeki çocukların ahlaki yargılarını annenin koruyucu tutumunun etkilediğini ileri sürmüştür.

Araştırma sonucuna göre aşırı koruyucu olan annelerin çocuklarının hem sosyal kuralları daha az önemseydiği hem de eğer etrafta otorite figürü yoksa bu kuralların ihlal edilebileceği yargısına sahip oldukları söylenebilir. Yani aşırı koruyucu annelerin çocuklarının sosyal kuralları içselleştiremedikleri ileri sürülebilir. Kuralların içselleştirilmesi ile ilgili olarak Selçuk'unda (1997: 86) belirttiği gibi birey toplumsal kurallara uygun bir şekilde kendi kendini denetliyorsa içten denetimli bir ahlaki gelişim göstermektedir. Çevresindekilerin

yani otorite olarak algılanan kişilerin (öğretmen, anne baba gibi) etkisiyle karar veriyorsa dıştan denetimli bir ahlaki gelişim göstermektedir. Elde ettiğimiz araştırma sonuçları doğrultusunda aşırı koruyucu olmayan anneliğin çocukların içten denetimli bir ahlaki gelişim göstermelerine katkıda bulunduğu ileri sürülebilir.

Aydın'a (2003: 125-158) göre aşırı koruyucu anne tutumu çocuğa büyük bir sevgi ile bağlanmış, çok kollayıcı olan anne baba tutumudur. Corman (1996'dan aktaran: Usta, 2004) anne babaların çocuklarına gösterdikleri sevgiyi "tutsak edici sevgi" ve "özverici sevgi" olmak üzere iki öbekte toplamaktadır. "Tutsak edici sevgi" bilinçdışından kaynaklanmakta ve çoğunlukla bencilliği içermektedir. Bu anlayıştaki ana babalar çocuklarını çocuk için değil kendileri için sevebilmektedirler. Buradaki çocuk kavramı nesne özelliğini taşır ve nesneye yönelik bu sevgi zamanla düşmanlığa dönüşebilir.

Aşırı koruyucu yaklaşıma sahip ailede yetişen çocuk bağımlı, kendine güveni olmayan, duygusal sorunları olan bir kişi olmaktadır (Aydın, 2003: 125-158). Oysa ki çocuk kendi yaşamını ailenin sorumluluğu altında tümüyle yaşayabilmelidir. Acı deneyler pahasına da olsa kendi yaşamını kurallara ve bir düzene bağlamasını öğrenmelidir (Usta, 2004).

Demokratik tutum ve eşitlik tanıma ve çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgisi: Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre demokratik tutum gösteren annelerin çocuklarının demokratik tutum göstermeyen annelerin çocuklarına göre ahlaki kuralları daha fazla ciddi algıladıkları görülmektedir. Smetana ve diğerlerine (1993: 202) göre çocuklar büyüdükçe olayların daha çok ahlaki boyutu ile ilgilenmektedirler. Buna göre annenin olumlu tutumu yani demokratik tutumu çocukların ahlaki kurallarla ilgili duyarlılığının artmasına katkıda bulunduğu söylenebilir.

Yazar'a (2004) göre demokratik tutum gösteren anneler çocukları için iyi bir rehberdir. Çocuğa yol gösterir. Ancak alacağı kararlarda serbest bırakır. Bir çok alternatif sunarak tercihi çocuğa bırakır. Çocuğun aile içi ve dışında uyacağı kuralların sınırlarını çizer.

Demokratik tutumla yetişen çocuk kendine güvenen ve saygılı, sınırlarını bilen, yaratıcı, aktif, girişken, etkin, atılgan, sorumluluk duygusu gelişmiş, farklı fikirlere saygılı, kendi düşüncesini ve duygularını sonuna kadar savunabilen, kendisi ile barışık, kendini ve başkalarını sevebilen, hoşgörülü, toplumsal ilişkilerde yaratıcı, özgüveni yüksek, açık fikirli ve bağımsızlığına ve özgürlüğüne düşkün kişilik özelliklerine sahip olmaktadır (Yazar, 2004).

Araştırmanın diğer sonucuna göre demokratik tutum gösteren annelerin çocuklarının demokratik tutum göstermeyen annelerin çocuklarına göre sosyal kuralları otoriteye ve kurala bağlı ve daha az genellenebilir olarak algılamışlardır. Başka deyişle demokratik tutuma sahip annelerin çocukları sosyal kuralların otoriteye, kurala ve ortama bağlı olarak değişebileceğini düşünmektedirler.

Bu konuda araştırma yapan uzmanlara (Arı, 2003: 97; Nobes ve Pawson, 2003: 77) göre sosyal kurallar günlük sosyal ilişkinin gereği olan sosyal ilişkiyi sürdürmeye yönelik belli ortamlara bağlı normları içermektedir (örneğin; sınıfta

Anne Tutumlarına Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi

konusmak, oyuncakları toplamamak gibi). Ahlaki kurallar ise evrensel, düşünce birliğinden bağımsızdır (örneğin çalma, vurma, itme gibi).

Alan kuramcıları (Smetana, 1981: 1333; Smetana ve Braeges, 1990: 329) 3 yaşından itibaren çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili anlayışlarının farklılaştığını ileri sürmüşlerdir. 3-4 yaşındaki çocuklar ahlaki suçları çok ciddi, genellenebilir, kural ve otorite figüründen bağımsız algılamak, sosyal suçları ise daha az ciddi, kural ve otorite figürüne bağlı olduğunu kabul etmişlerdir. Bu sonuçlara göre demokratik tutumu benimseyen annelerin çocuklarının ahlaki ve sosyal kuralları birbirinden ayırt edebildikleri yani kurallarla ilgili bir bilinç oluşturdukları ileri sürülebilir.

Ev kadınlığı rolünü reddetme ve çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgisi: Annenin ev kadınlığı rolünü reddedip etmemesine göre çocukların ahlaki kural bilgisi ceza alt boyutu puanları farklılaşırken sosyal kural bilgisi alt boyutları puanlarının farklılaşmadığı görülmektedir. Ev kadınlığı rolünü reddeden annelerin çocuklarının ahlaki kural bilgisi ceza puanları ev kadınlığı rolünü reddetmeyen annelerin çocuklarından daha düşüktür. Başka bir deyimle ev kadınlığı rolünü kabul eden annelerin çocukları ev kadınlığı rolünü reddeden annelerin çocuklarına göre ahlaki kuralları çiğneyen kişiye daha çok ceza verilmesi gerektiğini kabul etmektedirler.

Opprang ve Apu (1985: 7'den aktaran Gönüllü ve İçli, 2001: 81-100) kadının yedi temel rolünden bahsetmiş ve bunları annelik, eşlik, ev kadınlığı rolü, akrabalık, topluluk, mesleki ve bireylik rolleri olarak belirlemişlerdir. Ev kadınlığı rolü kadının evde oynadığı role işaret etmektedir. Yukarıda belirtilen bu rollerin oynanması bazen uyum, bazense çatışma içerisinde gerçekleşebilir. Gelenekler görenekler rol çatışmalarını engelleyici kurallar getirerek düzenin devamını sağlarken toplumsal değişme rol çatışmalarına yol açabilir. Ayrıca sosyalleşme sürecinde bu rollerin nasıl oynanacağını öğrenmemiş ya da yeterli öğrenememiş kadınlar bu yüzden de rol çatışması yaşayabilirler. Buna göre annenin ev kadınlığı rolünü reddetmesinin çocukların ahlaki kurallarla ilgili algılarında probleme yol açtığı söylenebilir. Ev kadınlığı rolünü yerine getirmeyen annelerin sadece bu rolü reddetmedikleri bunun yanında kadın olmanın bir gereği olan annelik rolünü de benimsemedikleri için özellikle çocuklarının ahlaki kurallarla ilgili bilinç oluşturmalarında uygun örnek oluşturamadıkları ileri sürülebilir.

Diğer yandan araştırmada annenin çalışıp çalışmaması, çocuğa diğerlerinin (bakıcı, büyükanne, abla vs.) bakıp bakmadığı ihmal edilen değişkenler arasında olup bu araştırmanın bir eksikliği olarak görülmektedir.

Evlilik çatışması-geçimsizlik ve çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgisi: Araştırma sonuçlarına göre annenin evlilik çatışması-geçimsizlik yaşayıp yaşamamasının çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerini etkilemediği görülmektedir. Başka bir deyişle annelerin geçimsizlik yaşayıp yaşamamalarının çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgisi alt boyutları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığa neden olmadığı bulunmuştur.

Konu ile ilgili farklı araştırma sonuçlarına ulaşılmıştır. Örneğin, Yörükoğlu (1996b: 146) aile içindeki çığırından çıkmayan, uzlaşmayla biten tartışmaların, çocuklar için öğretici ve yararlı olduğunu ileri sürmektedir. Olumsuz duyguların açıklanmasıyla ilişkinin bozulmadığını, sevginin azalmadığını gören çocuğa güven gelmektedir. Ayrıca çocuk, öfkeyi de, kızgınlığı da, sevgi ve hoşgörüyü de evde görerek, yaşayarak öğrenmektedir. Çocuğun, çevresinde hep tatlı dil, güler yüz görmesi gerekir diye bir kural yoktur. Kızgınlık, öfke gibi duyguları da tanımalıdır. Ancak, çocuk bu duyguların nasıl dizginlendiğini, nasıl uygarca dışa vurulduğunu da evinde öğrenmektedir. Diğer yandan bazı araştırma (Glueck ve Glueck 1950, 1962'den aktaran: Yörükoğlu, 1996a: 301-302) sonuçlarına göre, çocukları suça iten etkenler belirlenmiştir. Bunlardan en önemlisi ise ailenin dirliği ve düzenidir. Yani ana baba arasındaki uyumsuzluk ve geçimsizliktir. Buna rağmen sağlıklı bir aile ortamında yetişen çocukların hepsi antisosyal davranış bozukluğu göstermezler. Araştırmacılara (Yörükoğlu, 1996b: 191) göre bu durum ise aile ilişkilerinde çocuğun özel yeri odak noktası olmasıyla açıklanabilir. Başka bir deyişle ailede çocukların biri şamaroğlanı durumuna geçmektedir. Haklı ya da haksız olsun anne baba bu çocuğun üstüne çullanmaktadır. İyi nitelikleri görülmez, hep olumsuzlukları göze bakar. İlişkilerin bozuk olduğu ailede herkes ona karşı birlik olur, suçlar, ayıplar, cezalandırır. Bu durumda sevilmediğini, itildiğini gören çocuk, sonunda kendi de bu rolü kabul eder. Olumsuz davranışlarıyla dikkatleri üstünde toplar, bu da ana babanın onu daha çok itmesine, aşağılamasına yol açarak kısır bir döngü oluşturur.

Sıkı disiplin ve çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgisi: Sıkı disiplin uygulayan ve uygulamayan annelerin çocuklarının ahlaki ve sosyal kural bilgisi alt boyutlarına ait puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Oysa ki sıkı disiplinin çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgilerini olumsuz yönde etkilemesi beklenmektedir yani sıkı disiplin uygulanan çocukların kurallarla ilgili dıştan denetimli olmaları söz konusudur. Araştırmanın bu sonucu geleneksel aile yapısı ile desteklenebilir. Ülkemizde ailede sıkı disiplini uygulayan kişinin çoğunlukla babalar olduğu gözlenmektedir. Buna göre annelerin çocuğu disipline etme hususunda zorluklarla karşılaştıkları ve disiplin işini babalara bıraktıkları görülmektedir. Babalarında daha çok kızma, bağırma, korkutma ve tehdit gibi çocuğu olumsuz etkileyen disiplin tekniklerini sıklıkla kullandıkları söylenebilir. Bu yüzden araştırmanın bu sonucunun sadece annelerin araştırma kapsamına alınmış olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına ve bu sonuçlar ışığında geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

Sonuç

Bu araştırmadan ortaya çıkan sonuca göre anne tutumlarının çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgisini etkilediği görülmektedir.

Anne Tutumlarına Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi

- Aşırı koruyucu olan annelerin çocukları sosyal kuralları daha az ciddi, otoriteye bağlı olarak algılamışlardır. Yani aşırı koruyucu annelerin çocuklarının sosyal kurallarla ilgili otoriteye bağımlı oldukları dıştan denetimli oldukları söylenebilir.
- Demokratik tutum ve eşitlik tanıyan annelerin çocukları ahlaki kuralları daha ciddi algılarken sosyal kuralları otorite ve kurala bağlı ve daha az genellenir olarak algılamaktadır. Yani demokratik tutumla yetiştirilen çocukların ahlaki ve sosyal kuralları birbirinden ayırt ettikleri ve içten denetimli oldukları görülmektedir.
- Ev kadınlığı rolünü kabul eden annelerin çocukları ise ahlaki kuralları ihlal edenlerin çok ceza alması gerektiğini savunmaktadırlar.
- Annenin evlilik çatışması-geçimsizlik yaşayıp yaşamaması ve sıkı disiplin uygulayıp uygulamamasının çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgisini etkilemediği bulunmuştur.

Araştırmanın sonuçlarını kısaca özetlemek gerekirse annenin aşırı koruyucu tutumunun çocukların sosyal kural bilgi düzeylerini olumsuz yönde etkilediği, demokratik tutumun ise çocukların hem ahlaki hem de sosyal kural bilgi düzeylerini olumlu yönde etkilediği ve ev kadınlığı rolünü reddetmenin de ahlaki kural bilgi düzeylerini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir. Diğer yandan annenin evlilik çatışması ve geçimsizlik yaşayıp yaşamaması ve sıkı disiplin uygulayıp uygulamamasının ise çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgi düzeylerini etkilemediği görülmektedir.

Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında geliştirilen öneriler şunlardır:

1. Ülkemizde halen uygulanmakta olan aile eğitimi çalışmaları yaygınlaştırılmalıdır.
2. Anne eğitiminin başlangıcı olarak hamilelik dönemi tercih edilmelidir.
3. Halen uygulanmakta olan aile eğitim programlarına ek olarak yeni aile eğitim programları geliştirilmelidir.
4. Gençlere evlilik öncesi eğitim verilmelidir.
5. Avrupa Birliğine giriş sürecini yaşadığımız şu günlerde aile eğitimi yasalarla desteklenmelidir.
6. Aile eğitimi ile ilgili yapılacak olan çalışmalar resmi ve özel kurum ve kuruluşlar tarafından desteklenmelidir.
7. Okulöncesi eğitim kurumları aile katılımı çalışmalarına önem vermelidir.
8. Uzmanlar tarafından değişik kurum ve kuruluşların desteği sağlanarak verilecek olan aile eğitim seminerlerinde ailede demokratik tutumun kazandırılması ön plana alınmalıdır.
9. Bu araştırmaya babalar dahil edilmemiştir. Bu araştırmanın eksikliği olarak görülmektedir. Bu yüzden babaların tutumlarına göre çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgi düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığı incelenmelidir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, A. B. (2005). Farklı Kültürlerde Ebeveynlik. Kastamonu Eğitim Dergisi, 13 (2) 333-338. Web: www.ksef.gazi.edu.tr/dergi 2.7.2006 tarihinde alınmıştır.
- Arı, R. (2003). Gelişim ve Öğrenme. Konya: Atlas Kitabevi.
- Aydın, M. Z. (2003). Ailede Ahlak Eğitimi. C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7 (2) 125-158. Web: www.cumhuriyet.edu.tr/edergi 3.7.2006 tarihinde alınmıştır.
- Aydın, A. (2000) Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.
- Cüceloğlu, D. (1991). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çiftçi, O. (1991). Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü. Aile ve Toplum Dergisi, 1 (2) 19-21.
- David, J. (1992) The Moral Child. Good Housekeeping, 215 (3) 188-200.
- Dönmezer, İ. (1999). Ailede İletişim ve Etkileşim. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Dunn, J. ve Munn, P. (1985). Becoming a family member: Family conflict and the development of social understanding in the second year. Child Development, 56, 480-492.
- Gönüllü, M. ve İçli, G. (2001). Çalışma Yaşamında Kadınlar: Aile ve İş İlişkileri. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 25 (1) 81-100. Web: www.cumhuriyet.edu.tr/edergi 1.7.2006 tarihinde alınmıştır.
- Johnson, J. E. ve McGillicuddy-Delisi, A. (1983). Family environment factors and children's knowledge of rules and conventions", Child Development, Vol: 54, 218-226.
- Karasar, N. (1999). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- LeCompte, G., LeCompte, A. ve S. Özer (1978). Üç Sosyo-Ekonomik Düzeyde Ankara'lı Annelerin Çocuk Yetiştirme Tutumları: Bir Ölçek Uyarlaması. Psikoloji Dergisi, 1: 5-8.
- Nobes, G. ve Pawson, C. (2003). Children's understanding of social rules and social status. Merrill-Palmer Quarterly, 49 (1) 77-100.
- Özeri, Z. N. (1994) Okulöncesi Dönemde Ahlak Gelişimi ve Eğitimi (Annenin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Beş Yaş Çocuğunun Adalet Gelişimine Etkisinin Araştırılması). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Selçuk, Z. (1997). Eğitim Psikolojisi (Gelişim-Öğrenme). Ankara: Pe-Gem Yayınları.
- Smetana, J. G. (1981). Preschool children's conceptions of moral and social rules. Child Development, Vol: 52, 1333-1336.
- Smetana, J. G. ve Braeges, J. L. (1990). The development of toddlers' moral and conventional judgments. Merrill-Palmer Quarterly, 36, 329-346.
- Smetana, J.G., Schlagman, N. ve Adams, P. W. (1993). Preschool children's judgments about hypothetical and actual transgressions. Child Development, 64, 202- 214.

Anne Tutumlarına Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi

Smetana, J. G. (1999). The role of parents in moral development: A social domain analysis. *Journal of Moral Education*, 28 (3) 311-321.

Usta, A. (2004). Çocuğun Ruhsal Süreçleri Üzerinde Ailenin Etkisi. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 5 (7). Web: <http://web.inonu.edu.tr/~efdergi/Usta.htm> 1.8.2006 tarihinde alınmıştır.

Ülgen, G. ve Fidan, E. (2003). Çocuk Gelişimi. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Yavuzer, H. (1993). Ana Baba ve Çocuk. Ankara: Remzi Kitabevi.

Yazar, N. A. (2004). Anne Babanın Çocuklara Karşı Tutum ve Davranışlarının Önemi. T.C. Artvin Valiliği Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü. Yayın No: 17. Web: www.orgm.meb.gov.tr/Rehberlik/RAM2006 1.7. 20006 tarihinde alınmıştır.

Yörükoğlu, A. (1996a). Gençlik Çağı/Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunları. İstanbul: Özgür Yayınları. (1996b). Çocuk Ruh Sağlığı. İstanbul: Özgür Yayınları.